

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
Institut za pedagogiju i andragogiju

**PEDAGOŠKI MODELI
EVALUACIJE I STRATEGIJE
RAZVIJANJA KVALITETA
OBRAZOVANJA**

Beograd, 2014.

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
Institut za pedagogiju i andragogiju

**PEDAGOŠKI MODELI
EVALUACIJE I STRATEGIJE
RAZVIJANJA KVALITETA
OBRAZOVANJA**

Beograd, 2014.

Izdavač:

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
Institut za pedagogiju i andragogiju
Čika Ljubina 18-20, Beograd

Urednici:

Prof. dr Dragana Pavlović Breneselović
Prof. dr Živka Krnjaja
Doc. dr Lidija Radulović

Recenzenti:

Prof. dr Vera Rajović
Prof. dr Jasmina Klemenović
Prof. dr Olivera Gajić

Za izdavača:

Prof. dr Radovan Antonijević

Tehnički urednik i dizajn korica:

Zoran Imširagić

ISBN 978-86-82019-81-7

Izdavanje ovog tematskog zbornika
finansirano je sredstvima Ministarstva
prosvete, nauke i tehnološkog razvoja
Republike Srbije

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

37.014.5(497.11)(082)(0.034.2)
005.6:371(082)(0.034.2)

PEDAGOŠKI modeli evaluacije i strategije razvijanja
kvaliteta
obrazovanja [Elektronski izvor] / urednici Dragana
Pavlović Breneselović,
Živka Krnjaja, - Beograd : Filozofski fakultet Univerz-
iteta, Institut za
pedagogiju i andragogiju, 2014 (Beograd : Filozofski
fakultet Univerziteta,
Institut za pedagogiju i andragogiju). - 1 elektronski
optički disk
(CD-ROM) : tekst ; 12 cm

Sistemske zahteve: nisu navedeni. - Nasl. sa naslovnog
ekrana. - Tiraž 300.

- Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Biblio-
grafija uz svaki rad.
- Summary.

ISBN 978-86-82019-81-7

a) образовање - Управљање квалитетом - Зборници
b) Србија - Образовна
политика - Зборници
COBISS.SR-ID 211921932

SADRŽAJ

PREDGOVOR	7
-----------------	---

KVALITET U PREDŠKOLSKOM VASPITANJU I OBRAZOVANJU

POLITIKA OBEZBEĐIVANJA KVALITETA PREDŠKOLSKOG VASPITANJA U SRBIJI	11
<i>Živka Krnjaja i Dragana Pavlović Breneselović</i>	

DIVERSIFIKACIJA – ZNAČENJA I POLITIKE U PRAKSI PREDŠKOLSKOG VASPITANJA I OBRAZOVANJA U SRBIJI	35
<i>Lidija Miškeljin</i>	

JAVNO PREDŠKOLSKO VASPITANJE U EVROPSKOJ UNIJI – MODEL BELGIJE	51
<i>Jan Piters</i>	

ŠKOLA I KVALITET OBRAZOVANJA - OPŠTA PITANJA KVALITETA -

POSTUPCI PROCENJIVANJA I MOGUĆNOSTI UNAPREĐIVANJA KVALITETA ŠKOLSKOG OBRAZOVANJA U SRBIJI	69
<i>Emina Hebib i Vera Spasenović</i>	

JEDNAKOST U OBRAZOVANJU:
POGLED IZ PERSPEKTIVE PJERA BURDIJEA. 87
Mladen Radulović

STRATEGIJE RAZVIJANJA KVALITETA RADA NASTAVNIKA:
PERSPEKTIVA NASTAVNIKA 103
Milan Stančić

ŠKOLA I KVALITET OBRAZOVANJA - KVALITET U NASTAVI -

ČINIOCI NIVOVA I KVALITETA OBRAZOVNOG POSTIGNUĆA
UČENIKA OSNOVNE ŠKOLE. 125
Radovan Antonijević i Nataša Vujisić Živković

ELEMENTI ZA STRATEGIJU GRAĐENJA KVALITETA NASTAVE 141
Milica Mitrović i Lidija Radulović

ŠKOLA I KVALITET OBRAZOVANJA - POSEBNA PITANJA KVALITETA -

AMBIJENTALNA NASTAVA U FUNKCIJI UNAPREĐIVANJA
KVALITETA NASTAVNOG PROCESA 169
Slađana D. Anđelković
Zorica Stanisavljević Petrović

RUČNI RAD KAO NASTAVNI PREDMET I UNAPREĐENJE
KVALITETA NASTAVE U SRBIJI KRAJEM XIX VEKA 181
Aleksandra Ilić Rajković

MATURSKI ISPIT IZ SRPSKOG JEZIKA I KNJIŽEVNOSTI:
tradicija obrazovnih strategija u Srbiji 201
Ivana Luković

KVALITET U VISOKOŠKOLSKOM OBRAZOVANJU

METODOLOGIJA RANGIRANJA UNIVERZITETA SA STANOVIŠTA KVALITETA OBRAZOVANJA	217
<i>Biljana Bodroški Spariosu i Nataša Matović</i>	
Podaci o autorima	231

JAVNO PREDŠKOLSKO VASPITANJE U EVROPSKOJ UNIJI – MODEL BELGIJE¹

Jan Piters

Centar za inovacije u ranom detinjstvu

Odeljenja za Studije Socijalne Zaštite Univerziteta u Gentu, Belgija

Apstrakt

Belgija je dostigla Barselona Ciljeve sa 99% obuhvata dece od 3 do 6 godina i skoro 40% obuhvata dece do 3 godine. Predškolsko vaspitanje nije samo univerzalno, već je takođe i besplatno za roditelje. Uprkos krizi, Federacija Valoni - Brisel (*Fédération Wallonie-Bruxelles*) i flamanska zajednica su dosta uložili u povećanje broja mesta za decu do 3 godine, kako bi i ovu uslugu učinili dostupnom, kao i u podizanje nivoa kvalifikacija vaspitača i kvaliteta predškolskog vaspitanja.

Ključne reči: sistem predškolskog vaspitanja, društvena briga o deci, zajednice u Belgiji, kvalitet

Uvod

Svrha ovog kratkog pregleda pod nazivom 'Javno predškolsko vaspitanje u Evropskoj Uniji: Model Belgije' jeste, s jedne strane, da se informišu članovi evropskog parlamenta o postignućima u odnosu na takozvane Barselona ciljeve (dostupnost ustanova za decu i obuhvat od 90% sve dece od 3 godine do školskog uzrasta predviđenog zakonom i 33% obuhvata dece uzrasta do 3 godine) i, s druge strane, da se predstavi model predškolskog vaspitanja i obrazovanja (Early Childhood Education and Care) za decu od rođenja do 6 godina, uključujući brigu o deci (childcare) od rođenja do 3 godine i predškolsko vaspitanje (2.5 - 6) u različitim zajednicima Belgije.

Belgija je jedna od šest država članica EU koja je postigla oba definisana cilja, sa 99% obuhvata dece u predškolskom vaspitanju i skoro 40% u resoru brige o deci (EU-SILC 2010-2011). Čak i u vreme ekonomske krize, kreatori politike, istraživači i drugi zainteresovani partneri u Belgiji su dosta investirali kako bi predškolsko vaspitanje bilo dostupno svim osetljivim društvenim grupama i pristupačno za sve roditelje. Belgija podržava roditelje sa prilično visokim dečijim dodatkom i ima stopu nataliteta iznad proseka EU.

¹ Originalni naziv rada: Peeters, J. (2013). Public childcare services in the European Union: the model of Belgium, u *Barcelona Targets Revisited, Compilation of briefing notes, Policy department c: citizens' rights and Constitutional affairs, Women's rights and gender equality* (p. 44-57). European Parliament, Directorate general for internal policies. Objavljeno sa saglasnošću autora.

Dve velike zajednice su uspostavile odgovarajuće mere kako bi se sagledale stručne kvalifikacije praktičara koji rade sa decom do 3 godine i fokusirale se na uspostavljanje sistema pedagoškog vođenja kao načina unapređivanja i profesionalizacije struke. U Flandriji je na tri univerzitetska koledža započeto strukovno inicijalno obrazovanje (bachelor) za praktičare koji rade sa decom do 3 godine, dok je u francuskoj zajednici započeta diskusija o potrebi takvog obrazovanja. U Flandriji, predstojeća primena novog zakona o brizi o deci (*Decreet Opvang baby's en peuters*) izgleda obećavajuće, tačnije zakonom je predviđen sistem osiguranja kvaliteta koji će biti isti za sve usluge koje su dostupne deci i roditeljima od rođenja do polaska u školu. Mora se napomenuti da druge dve belgijske zajednice imaju i dugu tradiciju u monitoringu i osiguranju kvaliteta brige o deci i predškolskog vaspitanja.

Opšte informacije

Belgija je federalna država sa tri zajednice (flamanska, francuska i nemačka; od ukupne populacije od oko 10,5 miliona, oko 6 miliona živi u flamanskoj zajednici, oko 4 miliona u francuskoj a oko 73.000 u nemačkoj zajednici. Važno je naglasiti da je naziv „Francuska belgijska zajednica“ sada promenjen u „Federacija Valonija – Brisel“ - Fédération Wallonie-Bruxelles) i tri regiona (Flandrija, Valon - koji uključuje i nemačko govorno područje Belgije, i Brisel) na federalnom nivou. Tokom poslednjih nekoliko decenija, politički domeni i nadležnosti su podeljeni oko različitih nivoa vlasti. Politički domeni, kao što su usluge za porodice, usluge za decu (uključujući na primer celodnevne programe/usluge za decu od rođenja do 3 godine i dodatne vanškolske usluge (out-of-school) za decu od 3 do 12 godina), obrazovanje, mladi i socijalna zaštita su u nadležnosti zajednica. U suštini, ista vrsta usluga se nudi porodicama u sve tri zajednice, ali male razlike ipak postoje.

Sve tri belgijske zajednice imaju podeljen sistem predškolskog vaspitanja (split sistem, UNESCO, 2010). Briga o deci od rođenja do 3 godine starosti je u nadležnosti Odeljenja za socijalnu zaštitu pod ingerencijama vladinih organizacija odgovornih za politike kvaliteta: *Office de la Naissance et de l'Enfance*, Federacija Valonija - Brisel (francusko govorno područje), *Kind en Gezin*, flamanska belgijska zajednica (holandsko govorno područje), *Kind und Familie*, nemačka belgijska zajednica (nemačko govorno područje).

Predškolsko vaspitanje (kleuterscholen, écoles maternelles) od 2½ godine do polaska u školu je u nadležnosti Odeljenja za obrazovanje i integrisano je u sistem osnovnog obrazovanja (od 2½ do 12 godina). Zajedno čine sistem osnov-

nog obrazovanja i u nadležnosti su odgovarajućeg zakonodavstva. U nemačkoj zajednici je godište za upis u predškolsko vaspitanje promenjeno sa 2½ (kao što je u druge dve zajednice) na 2 godine i 8 meseci.

Ciljevi predškolskog vaspitanja u Belgiji

Tri funkcije brige o deci

Od druge polovine 19. veka sektor za brigu o deci se razvijao nezavisno od predškolskog vaspitanja. Dok je predškolsko vaspitanje posmatrano kao obrazovno okruženje od koga sva deca mogu da imaju dobit (Luc, 1997), briga o deci do tri godine nije tako posmatrana. Sve do 1960. godine, briga o deci mlađoj od 3 godine prevashodno je bila namenjena siromašnima, sa jakim medicinskim i higijenskim naglaskom (Humblet & Vandebroek, 2007). Porastom zapošljavanja žena tokom sedamdesetih godina prošlog veka, briga o deci je postepeno prerasla u ekonomski instrument za jednake mogućnosti žena i muškaraca na tržištu rada.

Tokom poslednjih godina, u francuskoj i flamanskoj zajednici, može se primetiti rastući konsenzus među donosiocima javne politike i vodeće administracije da tri društvene funkcije treba da budu zastupljene u okviru usluga namenjenih najmlađima (0 do 3 godine).

- Očigledno, briga o deci ima ekonomsku funkciju, koja već dugo preovlađuje, omogućavajući roditeljima oba pola da usklade svoje roditeljske dužnosti sa aktivnostima na tržištu rada. Sistem brige o deci u Belgiji je takođe dostupan i za roditelje (uglavnom majke) koji rade pola radnog vremena i ne postoje podaci da su one imale više problema prilikom upisa dece u vrtić od roditelja koji rade puno radno vreme.
- Poslednjih decenija veća pažnja je data i obrazovnoj funkciji, naročito od kako je ta funkcija bila u fokusu UNICEF izveštaja – Karta 8 (UNICEF Innocenti Research Center, 2008) i Saopštenja Evropske komisije (2011). Za sve veći broj dece, institucionalna briga o deci je važan društveni milje u kome na najranijem uzrastu mogu da se razviju bitne kompetencije.
- Na kraju, ali ne manje važno, može se uočiti i povećano interesovanje u vezi sa socijalnom funkcijom brige o deci, naročito kada se govori o pitanjima kao što su društvena pravda, jednake mogućnosti i, s tim u vezi, pristupačnost, poželjnost i učešće roditelja. Na evropskom nivou, ovo interesovanje je utemeljeno u široj posvećenosti smanjenju stope siromaštva dece širom država članica i propraćeno priznanjem da vi-

sok kvalitet predškolskog vaspitanja ima važnu ulogu u borbi protiv siromaštva na najranijem uzrastu (European Commission, 2013).

Progresivni univerzalizam: prioritet flamanske zajednice

Obezbeđivanje organizovanih usluga za sve, kao i obezbeđivanje dodatnih finansijskih sredstava za najugroženije društvene grupe je, izgleda, najefikasnija strategija kojom predškolsko vaspitanje postaje dostupno, posebno za decu iz imigrantskih ili porodica sa niskim prihodima (Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, 2009; Leseman, 2002). Flandrija se zbog toga opredelila za progresivni univerzalizam: *univerzalno pravo na javno, društveno finansirano predškolsko vaspitanje* sa fleksibilnom alokacijom *dodatnih sredstava* za decu i porodice iz društveno osetljivih grupa.

Uredbom 'Jednake mogućnosti u obrazovanju' 2002. godine flamanska vlada je, između ostalog, uvela novi sistem finansiranja predškolskog i osnovnog vaspitanja i obrazovanja, koji je prilikom raspodele sredstava uzimao u obzir društveno-ekonomske karakteristike školske sredine, odnosno učenika. Jedan od ciljeva politike jeste unapređivanje mogućnosti i prilika za obrazovanje siromašnoj deci.

Kada je u pitanju briga o deci, flamanska vlada je 2009. godine odlučila da donese strukturne mere i zakonska rešenja. Od tada, svi centri koji se finansiraju iz državnog budžeta su u obavezi da rezervišu 20% svog kapaciteta za porodice sa jednim roditeljem, porodice koje žive u siromaštvu i kriznim situacijama.

Jačanje pedagoške funkcije u francuskoj zajednici

U novom milenijumu, pedagoški kvalitet dobija najvišu političku pažnju u francuskoj zajednici, što se ogleda u novom zakonodavstvu (1999 i 2004), reorganizaciji vlade - *Office de la Naissance et de l'Enfance* - i razvojnih projekata u toj oblasti.

Zakonodavni okvir definiše veoma široke ciljeve koji se mogu prevesti u konkretne kvalitetne pedagoške prakse na nivou institucije. Svaka ustanova za brigu o deci razvija pedagoški program sa definisanim smernicama u saradnji sa roditeljima. Sa ovim zakonskim rešenjima funkcija inspektorata se duboko promenila; njegova misija je sada više fokusirana na profesionalni razvoj zaposlenih i pedagoško vođenje (podršku).

Stavljanje u fokus pedagoške funkcije dovelo je do valorizacije pedagoškog vođenja i time smanjilo uticaj birokratskog sistema kontrole. Ova evolucija politike je praćena publikacijama koje su inspirisale sve veći broj stručnjaka i

praktičara. U izveštajima se naglašava da praktičari sve više razmišljaju o svojoj pedagoškoj praksi u cilju unapređivanja kvaliteta njihovih programa u odnosu na decu i roditelje (Pirard, 2009).

Nemačka zajednica: holistički pristup i jačanje sektora za dodatne vanškolske usluge

Predškolsko vaspitanje u nemačkoj zajednici odlikuje holistički pristup u obrazovanju i promovisanje aktivnosti koje jačaju dečji socioemocionalni, intelektualni, psihomotorni i estetski razvoj. Učenje maternjeg i stranog jezika su važni aspekti kurikuluma.

U nemačkoj zajednici postoji samo jedan celodnevni vrtić i jedan porodični centar (*Regionalzentrum für Kleinkindbetreuung*) sa oko 100 praktičara (Tagesmutter).

Vlada nemačke zajednice je 2013. godine potpisala sporazum o saradnji sa regionalnim centrom za dnevni boravak male dece (*Regionalzentrum für Kleinkindbetreuung*) i lokalnom samoupravom o finansiranju dodatnih vanškolskih usluga (out-of-school care). Na osnovu tog sporazuma, troškovi dodatnih vanškolskih usluga su podeljeni između lokalne samouprave i Vlade. Ovakvo zakonsko rešenje se opaža kao veoma važno za razvoj sektora dodatnih vanškolskih usluga u ovom delu Belgije.

Bez integracije brige o deci (0 to 3) u obrazovni sistem

Uprkos Saopštenju Evropske komisije o predškolskom vaspitanju i obrazovanju iz februara 2011. godine, u kojem se naglašava integrisani koncept brige, vaspitanja i obrazovanja za decu od rođenja do 6 godina starosti, mogućnost integracija brige o deci (0 do 3) u šire pedagoško okruženje - u slučaju Belgije to bi bilo predškolsko vaspitanje i obrazovanje – nije se razmatrala ni u jednoj od tri zajednice Belgije .

Dostizanje Barselona ciljeva

Belgija je jedna od 6 država članica koje je, sa 99% obuhvata dece predškolskim vaspitanjem i skoro 40% obuhvata dece do 3 godine u sektoru brige o deci, postigla oba cilja definisana dokumentom Barselona ciljevi (EU SILC 2010-2011). Francuska zajednica Belgije je 2003. godine pokrenula *Cicogne Plan* (The Stork Plan) za dostizanje Barselona ciljeva otvaranjem 10.000 novih mesta (ONE,

2012). *Cicogne Plan* je usmeren na jednaku distribuciju usluga brige o deci između različitih regiona, kao i na stvaranje uslova da mesta za brigu o deci budu lako pristupačna.

Flamanska vlada se takođe oslonila na Barselona ciljeve kako bi kreirala uravnoteženiju ponudu u različitim regionima.

Kriza nije imala negativne efekte na broj mesta u kojima bi se organizovala javna briga o deci; naprotiv, broj mesta je porastao sa 327 na 380, za 1000 dece mlađe od tri godina. Visoke investicije u kriznim vremenima (tokom 2010. i 2011., kreirano je dodatnih 2808 mesta -povećanje za 2,3%) odražavaju političku volju Flamanaca i valonske zajednice u kreiranju više mesta za decu, kako bi se doprinelo ostvarivanju ciljeva za zapošljavanje definisanih Strategijom Evropa 2020 (Belgian Federal Government, BE2020, 2013):

- U Flandriji, povećana ponuda je uređena dekretom, sa ciljem da se ponuda obezbedi za bar polovinu od ukupnog broja dece mlađe od tri godine i za sve porodice koji imaju potrebu za brigom o deci od 2020. godine pa nadalje, u okviru dogovorenog budžetskog okvira.
- Valonija podjednako ima za cilj da poboljša usklađivanje rada i privatnog života, kroz jačanje „usluga u susedstvu“. U pripremi je plan za brigu o deci što bi potencijalno moglo da dovede do novih 16.000 mesta u Briselu i Valoniji u roku od deset godina.

Uticaj krize na stopu nezaposlenosti muškaraca i žena i stopu fertiliteta

Od početka krize, stopa nezaposlenosti muškaraca je porasla sa 6,7% u 2007. na 7,7% u 2012. godini, dok je kod žena opala sa 8,5% na 7,4%. Stope nezaposlenosti su prilično niske u odnosu na evropski prosek: 10,4% za muškarce i 10,5% za žene u 2012. godini.

Natalitet je u laganom porastu od 2003. godine, posebno u velikim gradovima, čime se stopa fertiliteta u Belgiji povećala na 1,84 (EU 27: 1,59). Poslednji izveštaj *Kind en Gezin* (2013) pokazuje blagi pad nataliteta u 2012. godini.

Ko obezbeđuje brigu o deci i predškolsko vaspitanje?

U sve tri zajednice, predškolsko vaspitanje organizuju: lokalne zajednice (gradovi i mesta), javne mreže škola (flamanska, francuska i nemačka zajednica) i privatni subvencionisani pružaoci usluga (uglavnom katoličke škole). Postoje razlike između dve najveće zajednice: u flamanskoj zajednici, katolička škola je

najveći pružalac usluga, dok u Federaciji Valoni- Brisel javna mreža škola u francuskoj zajednici obuhvata najviše dece.

Svakodnevno upravljanje dnevnih centara za decu od rođenja do 3. godine obezbeđuju lokalne zajednice, nevladine (neprofitne organizacije) i profitne organizacije. Sve usluge moraju biti registrovane i u obe zajednice u većini se nude usluge koje su subvencionisane od strane vladinih organizacija: *Kind en Gezin* and *l'Office de la Naissance et de l'Enfance*.

U nemačkoj govornoj zajednici usluge brige o deci obezbeđuje Regionalni centar za brigu o deci (*Regionalzentrum für Kleinkindbetreuung*) i to je jedina priznata organizacija.

Komplementarne mere

Materinstvo, očinstvo i roditeljsko odsustvo

Porodiljsko odsustvo za majke ukupno traje 15 nedelja. Može započeti najranije šest nedelja pre očekivanog rođenja deteta (obavezno je nedelju dana pre planiranog rođenja deteta) i nastavlja se u kontinuitetu od najmanje devet do 14 nedelja nakon rođenja deteta, u zavisnosti od toga koliko je majka iskoristila pre toga. Zaposleni u privatnom sektoru imaju pravo na 82% od njihovih prethodnih zarada tokom prve četiri nedelje i 75% nakon tog (najviše 86 evra dnevno). Zaposleni u javnom sektoru i dalje primaju pune plate.

Očevi imaju pravo na deset dana roditeljskog odsustva tokom mesec dana posle rođenja deteta; tri dana se moraju uzeti neposredno nakon rođenja deteta i za ova tri dana dobijaju punu nadoknadu. Za preostalih sedam dana dobijaju odobrenih 82% zarade (najviše 103.72 evra dnevno).

Sve do detetovog šestog rođendana, svaki roditelj može dobiti plaćeno tromesečno roditeljsko odsustvo sa isplatom od 756.19 evra pre mesečnog oporezivanja (2012). Odsustvo se može koristiti u punom trajanju (tri meseca), u kraćem trajanju (šest meseci) ili jedan dan nedeljno tokom perioda od 15 meseci. Roditelji u flamanskoj zajednici dobijaju dodatnu nadoknadu od 160 evra mesečno.

U 2007. godini, 20% očeva je iskoristilo mogućnost plaćenog roditeljskog odsustva. Sve zaposlene žene imaju pravo na odsustvo sa plaćenom zaradom (Merla & Deven, 2012). Pored toga, pravo na relativno visok dečiji dodatak mesečno od 90.28 evra za prvo dete, 167.05 evra za drugo dete i 249.41 evra za treće dete i za svako sledeće dete imaju svi roditelji, čak i oni koji nisu platili socijalne doprinose za osiguranje (na primer, porodica sa troje dece mesečno dobija 496.74 evra, MISSOC, 2013). Ova podrška za roditelje sa decom može objasniti zašto je

stopa siromaštva i rizik od siromaštva za decu ispod proseka OECD/ EU (Cantillon, Marx, 2008):

- Stopa dečjeg siromaštva: 11,3% za Belgiju i 12, 6% za OECD zemlje
- Stopa rizika od siromaštva: 21% za Belgiju i u proseku 24,3% za zemlje EU.

Takse i porezi

Belgija je, kako Savezna vlada tako i zajednice, preduzela ozbiljne napore da briga o deci bude pristupačna za sve roditelje. U subvencionisanim centrima za brigu o deci (koja čine približno 80% svih mesta u ovom sektoru), roditelji plaćaju naknadu u zavisnosti od visine prihoda.

U flamanskoj zajednici roditelji u subvencionisanim centrima plaćaju između 1,54 evra i 27,36 evra po danu. U Federaciji Valoniji – Brisel roditelji plaćaju između 2.31 evra i 32.68 evra po danu dok u nemačkoj govornoj zajednici roditelji plaćaju između 1.29 evra i 27 evra po danu. Privatni dečji vrtići koji ne potpadaju pod sistem subvencionisanja mogu slobodno da formiraju cenu. Troškovi usluga brige o deci (od rođenja do 3 godine kao i dodatne vanškolske usluge) su oslobođeni poreza: svi troškovi usluga brige o deci su 100% oslobođeni poreza, sa najvišom cenom od 11,20 evra po danu.

Predškolsko vaspitanje za decu od 2,5 do 6 godina je besplatno za roditelje, osim obroka i dodatnih aktivnosti. U Flandriji je određena i maksimalna cena od 20€ po detetu godišnje u predškolskom vaspitanju.

Osiguranje kvaliteta

Belgija ima dugu tradiciju u praćenju i vrednovanju kvaliteta, kako u centrima za brigu o deci, tako i u predškolskom vaspitanju. Od 1919.godine uspostavljena je nacionalna organizacija koja je odgovorna za praćenje i vrednovanje kvaliteta u sektoru brige o deci uzrasta do 3 godine. Nakon državne reforme 1984. godine uspostavljene su tri regionalne agencije koje su preuzele ove odgovornosti: Kancelarija za rađanje i detinjstvo (*Office de la Naissance et de l'Enfance*) u Federaciji Valonija-Brisel, Agencija za dete i porodicu (*Kind en Gezin*) u Flandriji i Agencija za dete i porodicu (*Kind und Familie*) u nemačkoj zajednici. Sve do tada sistem kontrole je uglavnom bio fokusiran na medicinsko – higijenski aspekt brige i nege.

Flamanska zajednica

Usluge brige o deci

Sve do 2006. godine osiguranje kvaliteta u centrima za brigu o deci flamanske zajednice bilo je pod ingerencijom Agencije za inspekciju objekata (*Agentschap Zorginspectie - Agency for Inspection of Care facilities*), koja je bila odgovorna za praćenje kvaliteta celog sistema socijalne zaštite.

Agencija za dete i porodicu (*Kind en Gezin*) je 1992. godine uvela rejting skale za praćenje kvaliteta, na osnovu američkih ITERS i ECERS skala, kojima se takođe prati i vrednuje i pedagoški kvalitet subvencionisanih centara. Pored toga, Fere Lavers (Ferre Laevers) sa svojim timom Univerziteta u Lavenu (University of Leuven - CEGO) razvili su i instrumente kojima se uvode nove dimenzije kvaliteta a to su 'dobrobit' i 'uključenost'.

Od 2004. godine subvencionisani centri za brigu o deci imaju obavezu da ostvare minimum standarda kvaliteta i da razviju priručnik o kvalitetu u kome opisuju procedure evaluacije kvaliteta, načine uključivanja roditelja i strategije profesionalnog usavršavanja zaposlenih. Dok većina nezavisnih institucija brige o deci bira da radi pod nadzorom Agencije za dete i porodicu, koja ih obavezuje da ispune određene standarde kvaliteta, od njih se zakonski jedino traži da se registruju. Obe vrste usluga (subvencionisane i nezavisne) su predmet povremene, nenajavljene provere kvaliteta od strane Agencije (OECD, 2012).

I pored toga, postoji raskorak u praćenju kvaliteta brige o deci između subvencionisanih i nezavisnih ustanova. Od aprila 2014. godine biće implementiran novi zakon o brizi o deci od rođenja do 3 godine (Decreet Opvang van baby's en peuters) i kao deo novog zakonskog rešenja, sistem praćenja i osiguranja kvaliteta je isti za sve ustanove u domenu brige o deci. U pripremi sistema praćenja i osiguranja kvaliteta Agencija je osmislila studiju (MeMoQ) kako bi razvila naučno zasnovan sistem vrednovanja kvaliteta obrazovanja u celom sektoru brige o deci.

Na osnovu preporuka OECD Starting Strong II, istraživači su razvili proces praćenja koji uključuje i podržava zaposlene, roditelje i decu (OECD, 2006: 126; Kind en Gezin, CEGO and Ghent University, 2012).

Predškolsko vaspitanje

Dečji vrtići ('kleuterschool') za decu 2½ do 6 godina podležu redovnom inspekcijском nadzoru kojim se prati ostvarivanje zakonom definisanih 'razvojnih ciljeva'. Razvojni ciljevi se odnose na znanje, razumevanje, veštine i stavove koje deca treba da steknu. Oni se takođe bave bazičnim kompetencijama koje deca

treba da imaju u oblasti fizičkog i umetničkog obrazovanja, učenja jezika (holandskog), razumevanja sveta i odnosa u njemu i osnova matematičke pismenosti.

Inspektorat za obrazovanje flamanskog Ministarstva za obrazovanje i obuku deluje kao profesionalno telo eksterne supervizije kada prati i vrednuje ostvarivanje ovih razvojnih ciljeva. Sastoji se od pet inspeksijskih timova, od kojih je jedan zadužen za predškolsko i osnovno vaspitanje i obrazovanje. Osnovne škole (koje obuhvataju decu i učenike od 2,5 do 12 godina) podležu nadzoru kao jedinstvene ustanove.

Federacija Valonija-Brisel

Usluge brige o deci (0-3)

Vlada francuske govorne zajednice Belgije je 1999. godine razvila „Kodeks kvaliteta“ (“The Quality and Care Code Law” je vladin akt iz 1999. i 2004. godine nazvan Kod Kvaliteta - “The Quality Code”). Radi se o setu standarda za rad sa decom (0 to 3 godine i u okviru dodatnih vanškolskih aktivnosti): negovanje radoznalosti deteta; kvalitet interakcija između odraslih i dece; osnaživanje detetovog samopouzdanja i autonomije; doprinos razvoju socijalnih veština u perspektivi solidarnosti i saradnje i pozitivnog odnosa sa roditeljima (Eurydice/Eurybase, 2009b).

O.N.E. je vladina institucija čija je misija da prati, evaluira i da podržava ustanove za brigu o deci. Ova institucija je značajno promenila ulogu inspekcije: od kontrolne i supervizijske funkcije ka podršci profesionalnog razvoja zaposlenih (pedagoško vođenje).

Predškolsko vaspitanje

U okviru Odeljenja za obrazovanje, inspekcija ima ovlašćenja da evaluira i prati kvalitet dečjih vrtića. Inspektori prate kvalitet vaspitno-obrazovnog procesa, implementaciju zvaničnih programskih rešenja u praksi, kao i didaktičku opremljenost vrtića.

Nemačka zajednica

Predškolsko vaspitanje u nemačkoj govornoj zajednici je, kao i u druge dve zajednice, u okviru istih regulatornih mera kao i osnovno obrazovanje. Regionalni centar za ustanove za brigu o deci vrši nadzor nad radom jedinog centra za

decu od rođenja do 3 godine u Zajednici kao i usluga za decu koja su uključena u dodatne vanškolske aktivnosti.

Izazovi za predškolsko vaspitanje u Belgiji

Nivo kvalifikacija zaposlenih u centrima za brigu o deci

Vaspitači u predškolskom vaspitanju moraju da imaju završene studije prvog stepena (bečeler) i imaju skoro istu platu kao nastavnici u osnovnom i srednjem obrazovanju. Na osnovu ovoga, može se izvesti zaključak da je nivo kvalifikacija za vaspitače u predškolskom vaspitanju visok i da su uslovi rada dobri, u poređenju sa ostalim državama članicama Evropske Unije.

Međutim, nivo kvalifikacija koji je potreban za zaposlene koji rade u sektoru brige o deci je još uvek problematičan. U nekoliko međunarodnih izveštaja (OECD, 2001, 2006; UNICEF, 2008) je spomenuto da je nivo kvalifikacija zaposlenih u sektoru brige o deci u Belgiji veoma nizak (16 godina plus 3). Situacija u Flandriji je čak i gora: u porodičnim celodnevničkim dečjim centrima i u nezavisnim centrima za brigu o decu ne postoje zvanični zahtevi u pogledu nivoa kvalifikacija ili stepena stručne spreme. Samo u subvencionisanim centrima (koji čine svega 17% od ukupnog broja), obavezno je jednogodišnje obrazovanje nakon srednje stručne škole .

Flamanska zajednica će od aprila 2014. godine implementirati novu uredbu o brizi o deci od rođenja do 3 godine (*Decreet Opvang van baby's en peuters*). Ovaj zakon predviđa da svako ko radi u centru za brigu o deci mora da ima neku vrstu kvalifikacije do 2024. i da svaki zaposleni ima pravo na pedagoško vođenje kroz mentorstvo.

Prema novom zakonu, svako ko organizuje usluge u oblasti brige o deci će morati da obezbedi pedagoško vođenje za sve zaposlene. Ipak, neki izazovi ostaju. Flamanska vlada je dala dug prelazni period od deset godina za implementaciju okvira kvalifikacija i još uvek nivoi kvalifikacija (Evropski okvir kvalifikacija - European Qualification Framework) nisu do kraja jasni.

U Briselu, Antverpu i Gentu je 2011. godine uspostavljene novi univerzitetski studijski program za pedagoško vođenje. Prva generacija studenata studijskog programa Pedagogija za malu decu (Pedagogisch Coach) će diplomirati 2014. godine. Od tada pa nadalje, oni će funkcionisati kao pedagoški treneri ili savetnici koji će dizajnirati pedagošku politiku zajedno sa ostalim praktičarima sa kvalifikacijama srednje škole i preuzimaće superviziju i vođenje zaposlenih koji

rade na unapređivanju svojih kvalifikacija. Oni su takođe obučeni za rad sa decom i njihovim roditeljima.

U francuskoj zajednici takođe postoji obaveza stručnog usavršavanja i velika se pažnja poklanja pedagoškom vođenju kao načinu unapređivanja kompetencija zaposlenih u centrima za brigu o deci: bivši inspektori su sada pedagoški mentori i njihova obaveza je da podrže i pruže dodatnu podršku inicijativama zaposlenih. Takođe, s obzirom da specijalizovani kursevi/moduli inicijalnog obrazovanja za zaposlene u centrima za brigu o deci još uvek nisu uspostavljeni, pokrenuta je široka debata o njihovoj potrebi.

Izazovi za predškolsko vaspitanje

Za predškolske ustanove u obe zajednice, veliki izazov će biti unapređivanje saradnje sa roditeljima, posebno sa onima koji žive u nepovoljnim životnim okolnostima. Neki vrtići u većim gradovima imaju mnogo toga da ponude kada je u pitanju rad u kontekstu poštovanja i uvažavanja različitosti, ali u drugim vrtićima, koherentna politika za roditelje pripadnike nacionalnih manjina i roditelje koji žive u siromaštvu i dalje nedostaje .

Još jedan problem za predškolsko vaspitanje u Belgiji je briga za najmlađe (od 2½ do 4 godine). Saradnja sa centrima za brigu o deci u cilju postepene transformacije jednih u druge centre treba sada da bude prioritet, a ustanove takođe treba da ulažu više u domen nege i zaštite dobrobiti najmlađe dece. Odnos broja vaspitača u odnosu na broj dece u većini vrtića je nepovoljan kada se ima u vidu ovaj uzrast, i ponekad obuhvata do 25-oro dece po vaspitaču.

Sa engleskog prevela Lidija Miškeljin

Literatura

BE2020 (2013), *National reform program 2013*. <http://www.be2020.eu> (5 September 2013)

Cantillon, B Marx, I. (2008). Auf der Suche nach einem Weg zu der 'Wohlfahrt ohne Arbeit': Das Belgische Wohlfartssystem. In K. Schubert, S. Hegenhilich & U. Bazant (Eds) *Europäische Wohlfahrtssysteme* (71-87). Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften.

Council of the European Union (2011). *Council conclusions on early childhood education and care: Providing all our children with the best start for the world of tomorrow*. Brussels: EU Council.

- Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (2009). *Early childhood education and care in Europe: tackling social and cultural inequalities*. Brussels: Eurydice.
- Euridice/Eurybase (2009). *French Community Belgium. Pre-primary education. Teachers and Education Staff*. Brussels : Euridice.
- European Commission (2013). Commission recommendation. Investing in children: breaking the cycle of disadvantage. Brussels: COM 20.2.2013.
- Humblet, P., Vandenbroeck, M. (2007). Sauver l'enfant pour sauver le monde. Le 'care' et la construction de problème sociaux. In Brougère G. & Vandenbroeck M. (Ed) *Repenser l'éducation des jeunes enfants* (186-206) Bruxelles: Peter Lang.
- Kind en Gezin (2013). *Kind in Vlaanderen. Rapport 2012*. Brussel: Kind en Gezin.
- Kind en Gezin, CEGO, Universiteit Gent (2012). *Vooronderzoek in functie van de ontwikkeling van een instrument voor het meten van de pedagogische kwaliteit in de voorschoolse kinderopvang*. Eindrapport. Brussel: Kind en Gezin.
- Leseman, P. (2002). *Early childhood education and care for children from low-income or minority backgrounds*. Paris: O.E.C.D.
- Luc, J. 1997, *L'invention du jeune enfant au XIXème siècle. De la sale d'asile à l'école maternelle*. Paris: Belin.
- Merla,L. & Deven, F. (2008). Belgium. In P. Moss & M. Korinthus (Ed). *International Review of Leave Policies and Related Research* (142-152). London: Departement for Business Enterprise& Regulatory reform.
- MISSOC (2013). Long-term care, MISSOC Analysis. Brussels: Mutual Information System on Social Protection in the EU Member States, the EAA and Switzerland.
- OECD (2001). *Starting Strong* Early childhood education and care. Paris: OECD.
- OECD (2006). *Starting Strong II*. Early childhood education and care. Paris: OECD.
- OECD (2012). *Starting Strong III - A Quality Toolbox for Early Childhood Education and Care*. Paris : OECD.
- Office de la Naissance et de l' Enfance 2012, Rapport Annuel 2011. Bruxelles : ONE.
- Peeters J., Pirard, F., Bouvy, A. Buysse, B. (2010). Country report on Belgium. In P. Oberhuemer, I. Schreyer & M. Neuman, *Professionals in early childhood*

education and care systems. European profiles and perspectives. Opladen & Farmington Hills: Barbara Buddich Publishers.

- Peeters, J. Chenu, C. Van Landeghem, G. Van Laere, K., Pirard, F. Hulpia, H., Van Damme, J. in press, *Country report for Belgium for the Impact of Early Childhood Education and Care in preventing –Early School Leaving research*, Commissioned by The European Commission.
- Pirard, F. (2009). Oser la Qualité : Un référentiel en Communauté française de Belgique et son accompagnement. In S. Rayna, C. Bouve, and P. Moisset (Ed) *Quel curriculum pour un accueil de qualité de la petite enfance* (85-105). Toulouse: ERES.
- Regierung der Deutschsprachigen Gemeinschaft. (2013). Absichtserklärung in Bezug auf die Anerkennung und die Aufrechterhaltung von AU-BE-Standoreten.
- Unicef Innocenti Research Centre. (2008). *Report Card 8. The child care transition.* Florence: Unicef.
- Vandenbroeck, M. Peeters, J., Pirard, F. (2009). New developments of Belgian childcare policy and practice. *Early Childhood Education Research Journal* 17(3): 408-416.

PUBLIC CHILDCARE SERVICES IN THE EUROPEAN UNION: THE MODEL OF BELGIUM

Jan Peeters

Research and Resource Centre for Innovation in the Early Years

Department of Social Welfare Studies

Ghent University, Belgium

Abstract

Belgium has reached the Barcelona Targets with 99% enrolment in pre-primary and nearly 40% in childcare. Pre-primary is not only universal, it is also free of charge for the parents. Despite the crisis, the Fédération Wallonie-Bruxelles and the Flemish Community have invested a lot in increasing the number of places in childcare, in making childcare affordable and in raising the level of qualification of the workers and the quality of the provisions.

Key words: system of early childhood education and care, Belgian communities, quality

ISBN 978-86-82019-81-7